

SIMPOZIJI, DELAVNICE

SOOČANJE Z DEMOGRAFSKIMI IZZIVI**Ljubljana: Inštitut Jožef Štefan, 9. do 13. oktober 2017**

Demografsko stanje ima pomemben vpliv na stanje v ekonomiji in politiki ter na druge vidike družbenega življenja. Politika, širša javnost in mediji se tega premalo zavedajo, zato ne ukrepamo dovolj resno za preprečevanje negativnih posledic, ki jih prinaša staranje prebivalstva v Sloveniji. Ves razviti svet se sooča z naraščanjem deleža starejših oseb v prebivalstvu in hkrati z nizko rodnostjo, kar je lahko ovira za napredek v razvoju. Pri nas se temu vprašanju že vrsto let posveča Institut Jožef Štefan, ki v okviru svoje multikonference organizira tudi demografsko konferenco. Tudi multikonferenca Informacijska družba – IS 2017 je vsebovala konferenco z naslovom *Soočanje z demografskimi izzivi*, ki je vključevala naslednje teme: rodnost, smrtnost, zdravstvo, preseljevanje, staranje prebivalstva, družina, solidarnost med generacijami, načrtovanje v novih demografskih pogojih, ekonomski vidiki, populacijske projekcije, matematični modeli in reforme. Sodelujoči smo predstavili svoje raziskave, poglede, ugotovitve in predvidevanja o trendih v prihodnosti ter predlagali možne rešitve za naše vodilne politične institucije.

Janez Malačič in Matjaž Gams, urednika *Zbornika konference*, ugotavljata v predgovoru, da se javno mnenje počasi obrača na stran sprejemanja dejstev, ki jih kažejo znanstvene demografske študije – kljub zavračanju svaril s strani znanosti in izmikanju dialogu z znanstveno in javno srenjo s strani

mnogih evropskih političnih voditeljev, tudi slovenskih.

Teme na konferenci so bile zelo različne. Karin Kasesnik iz Nacionalnega inštituta za javno zdravje je predstavila raziskavo o pogostosti obolevanja za virusnimi boleznimi, o pogostosti kupovanja zdravil brez recepta pri obolevanju za temi boleznimi ter o pogostosti branja navodil za uporabo teh zdravil. Ugotovili so, da skoraj 80 % vprašanih zboli za virusnimi obolenji enkrat do trikrat letno, nekaj več kot 75 % pa nekajkrat letno tudi kupuje zdravila brez recepta. Osebe, ki so kupovale taka zdravila večkrat na mesec, so bile v veliki večini starejše od 50 let. Približno polovica vprašanih pred uporabo zdravil prebere navodila, kar je veliko premalo. Rezultati niso pokazali statistično pomembnih povezav in so bili tudi nekoliko nejasno predstavljeni.

V času, ko pri nas sprejemamo zakon o dolgotrajni oskrbi, smo posebno pozornost namenili Hani Marikovi, ki je predstavila temo z naslovom *Kam je usmerjena oskrba starejših na Češkem – Zgodovinska perspektiva spola v povezavi z neformalno oskrbo*. Stanje v svoji družbi je analizirala z vidika diskriminacije spolov, kar je sicer zanimivo, vendar je v današnjih razmerah v srednji in vzhodni Evropi bolj potrebno iskati rešitve kot krivce za sedanje stanje. Na Češkem je delež oskrbovanja starejših s strani svojcev kar 80-odstoten. Glede na podatke iz raziskave SHARE (2006–2007) je Češka država z najvišjim deležem neformalne oskrbe. Pri tem je mišljena oskrba s strani družinskih članov in prijateljev. Zgolj ena petina starejših, ki potrebujejo vsakodnevno oskrbo, je vključena v formalne oblike socialne ali

medicinske oskrbe. Število neformalnih oskrbovalcev je ocenjeno na 300.000, med njimi je 80 % žensk. Njihova starost je med 40 in 65 let, večinoma so poleg oskrbovanja še vedno delovno aktivne, 20 % pa jih je prisiljenih zapustiti svojo zaposlitev, da lahko oskrbujejo onemoglega družinskega člana.

Janez Malačič iz Ekonomske fakultete je v svojem prispevku podal širok prikaz migracijske politike in statističnih podatkov o migracijah ter izpostavil problematiko vedno večjega porasta svetovnega deleža beguncev. Izpostavil je tudi zaskrbljenost zaradi pričakovanj vedno večjega porasta migracij v prihodnosti, saj bomo glede na znanstveno utemeljene napovedi prebivalci sveta v to prisiljeni zaradi podnebni sprememb. Glede sprejemanja migrantov v Sloveniji ni zavzel konkretnega stališča, temveč je ostal na splošni akademski ravni. V zaključku je navedel, da je jasno, da je najuspešnejša pomoč beguncem tista, ki jim omogoča varno in uspešno vrnitev na domove, iz katerih so bili pregnani. V mednarodnem merilu pa je po dodelitvi začasnega azila treba bodisi poskrbeti za repatriacijo bodisi za naselitev v državi podelitve prvega azila ali pa za preselitev v kakšno tretjo državo. Beguncem je treba omogočiti čim svobodnejši dostop do trga dela. Bistveno večji napor pa bi bilo treba nameniti nadaljnjemu razvoju mednarodnega prava na področju varstva beguncev in povečevanju števila držav podpisnic Konvencije in Protokola o statusu beguncev.

S strani državnozborske poslanke Ljudmile Novak so bili predstavljeni demografski trendi, ki jih v celoti navajamo:

»Danes (2016) nas v Sloveniji živi nekaj več kot dva milijona. Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije v državi živi 1,181.953 državljanov, starih med 18 in 59 let, in 525.388, ki so stari 60 let in več. Če

ocenimo čez palec, bi lahko rekli, da je četrtnina prebivalcev potencialnih upokoјencev, polovica prebivalcev potencialno delovno aktivnih državljanov, ostalo pa šolajoča se mladina. Razmerje ni nič kaj spodbudno, trendi pa so še bolj zaskrbljujoči.

Statistika in demografija sta precej eksaktni znanosti, saj lahko zelo natančno napovesta trende v prihodnosti. Napovedi Statističnega urada Republike Slovenije kažejo, da bomo imeli čez 60 let, to je leta 2076, v Sloveniji 681.791 prebivalcev, ki bodo starejši od 60 let, tistih med 18 in 59 let pa bo 963.559. Če ta dva podatka primerjamo s sedanjimi številkami, lahko ugotovimo, da se bo delež starejšega prebivalstva povečal za 30 % v primerjavi z danes, medtem ko se bo delež potencialno aktivnega prebivalstva zmanjšal za 19 %. Četudi država nemudoma ukrepa z učinkovito demografsko politiko, smo že pozni. Naši družbeni in socialni sistemi, zlasti pokojninski in zdravstveni sistem, takšnih neravnovesij ne morejo vzdržati. /.../ Statistični urad napoveduje, da bomo imeli že leta 2026, to je čez deset let, 628.874 državljanov, ki so starejši od 60 let. V desetih letih je to 103.486 starejših oseb več kot danes. Nekaterim so to nepomembna matematična in suhoparna preračunavanja, v resnici pa te številke zgovorno govorijo o izzivih, ki nas čakajo.

Demografski podatki kažejo, da se slovenska družba hitro stara. Hitra rast starejšega prebivalstva se napoveduje prav v prihodnjih desetih letih, potem naj bi se nekoliko umirila in stabilizirala. Da bo pretres v družbi še večji, je potrebno k staranju prebivalstva v zadnjih letih dodati še odseljevanje mladih. Od izbruha gospodarske in finančne krize Slovenijo letno v povprečju zapusti okrog 15.000 državljanov, polovica teh, ki zapustijo Slovenijo, je mlajših od 35 let. Gre za klasičen beg možganov, ki pa ga zaenkrat še ne občutimo tako intenzivno, saj se v Slovenijo vsako

leto priseli približno isto število ljudi, kot se jih iz nje odseli.

Zaradi specifičnih značilnosti naše države je staranje prebivalstva, in z njim povezani izzivi, v Sloveniji še bolj izraženo ter pereče vprašanje. Po podatkih Statističnega urada RS bo leta 2060 predvidoma skoraj vsak tretji Slovenec star 65 let ali več. Med njimi so skoraj tri petine žensk.»

Po analizi stanja so bile podane splošno znane analize rešitev, zato jih tu ne bomo navajali.

Zanimiv je bil tudi prispevek Jane Krivec o razlogih za starševstvo in o pomenu otrok pri slovenskih materah. Glede na to, da pogled na življenje kot celoto vključuje obdobja otroka in družine, je bil zanimiv zaključek prispevka. Navajamo:

»Slovenske matere otrokom v veliki meri pripisujejo psihološki pomen, medtem ko sta se ekonomski in socialni pomen izkazala za nizkega. To je značilno za zahodne kulture, kjer je prisoten individualistični družinski model, v katerem je avtonomnost visoko cenjena, in urejeni sistemi socialne varnosti, zato se manjši pomen pripisuje materialni in čustveni soodvisnosti. Rezultati potrjujejo trend prehoda iz modela družinske soodvisnosti v model družinske psihološke soodvisnosti, spremembe vrednot pri mlajših generacijah (neodvisnost in avtonomnost) ter spremembo položaja starostnikov v družini in družbi. Še vedno pa ostajajo določene razlike med mestnimi in ruralnimi okolji. Pri slednjih je socialni in ekonomski pomen otrok bolj izražen. Poznavanje spreminjajoče se medosebne družinske dinamike in vrednotenja otrok nam tako nudi vpogled v spreminjajoče se trende vzdrževanja medgeneracijske solidarnosti, na katero poskuša vplivati država z aktivno družinsko politiko v najširšem smislu.»

Tudi prispevek Tomaža Meršeta z naslovom *Komentar in predlogi za izboljšanje*

predloga Resolucije o družinski politiki se je nanašal na družine in krepitev družinske blaginje v naši družbi. Ministrstvo, pristojno za družine, je namreč pripravilo predlog *Resolucije o družinski politiki 2018–2028*, ki je zdaj v javni razpravi. Avtor je mnenja, da gre za dobrodošlo in pozitivno novico, saj poraja temo izboljšanja družinske politike in s tem stanja družin. Čeprav je v predlogu resolucije po njegovem kar nekaj dobrih usmeritev, na primer ta, da gre za medresorski dokument, ki nalaga odgovornost vsem vladnim resorjem, pa izpostavlja tudi nekaj usmeritev, ki naj ne bi bile v soglasju z naslovom resolucije *Vsem družinam prijazna družba*. Njegovo mnenje je, da predlagatelji resolucije predlagajo manj izbire in preveč uniformno usmerjanje družin, namesto da bi dajali različne možnosti, ki bi ustrezale vsem raznolikim vrstam družin, ki obstajajo v slovenski družbi. Premalo predlogov se po njegovem mnenju nanaša na skrb za velike družine, na izboljšanje možnosti za usklajevanje poklicnega in družinskega življenja ter na izboljšanje stanovanjskih možnosti mladih, še posebej družin. Pogreša tudi predloge za izboljšanje štipendiranja in za čim bolj enake možnosti izobraževanja za vse.

Jože Sambt iz Ekonomske fakultete je predstavil zaposlenost na Švedskem in jo izpostavil kot zgled za Slovenijo, da bi se povečala njena ekonomska vzdržnost. Opozoril je, da bi ob obstoječih starostnih vzorcih proizvodnje in potrošnje ter ob demografskih projekcijah rasti deleža prebivalcev, starejših od 65 let, nastajal med celotno slovensko proizvodnjo in potrošnjo vedno večji razkorak. Ta razkorak se bo v Sloveniji povečeval bistveno hitreje kot na Švedskem, kar je deloma posledica počasnejšega demografskega staranja na Švedskem, deloma pa posledica dejstva, da se Slovenci iz zaposlitve umikamo povprečno 7 let prej kot Švedi. Če

za Slovenijo predpostavljamo postopno konvergenco dohodka iz dela v obliki, kot jo je imela Švedska leta 2010, se prihodnje povečanje razkoraka med potrošnjo in dohodkom prepolovi. Ostajanje v zaposlitvi dodatnih 7 let se morda sliši veliko, vendar pa Švedski to dosegajo že sedaj, čeprav je njihova pričakovana življenjska doba višja od naše samo za 1,3 leta. Dvig pričakovane življenjske dobe na enako raven kot na Švedskem pričakujemo v Sloveniji že v naslednjih 5 letih. Avtor ob tem poudarja, da se je treba zavedati, da bodo leta 2050 generacije, ki se bodo upokojevale, bistveno vitalnejše in v višjem deležu zaposlene v storitvenem sektorju, kakor so generacije, ki se upokojujejo sedaj.

Kasnejši umik od zaposlitve v upokojitvev pa predvideva tudi *Strategija dolgožive družbe*, katere ključne poudarke bomo podali v nadaljevanju. Ker se pričakovano trajanje življenja podaljšuje, zahteva spremenjena starostna struktura spremembe in nove rešitve. Vizija Strategije je družba in sistemi, ki bodo v spremenjenih demografskih razmerah vsem zagotavljali kakovostno življenje. Konceptualni okvir Strategije poudarja ustvarjalnost in aktivnost v vseh življenjskih obdobjih ter skrb za zdravje. V sedanjem prevladujočem modelu pojmovanja glavnih življenjskih usmeritev so se obdobja izobraževanja, dela oziroma službe in upokojitve oziroma prostega časa pojavljala ločeno, glede na starostno obdobje – izobraževanje je sovpadalo z mladostjo, delo oziroma služba je sovpadala s srednjimi leti, upokojitve oziroma prosti čas pa s starostjo. Strategija dolgožive družbe opredeljuje novi model, po katerem se vse troje prepleta skozi vsa starostna obdobja. Usmeritve, ki jih predlaga, se nanašajo na prilagajanje trga dela in na usmerjenost v vseživljenjsko izobraževanje, vključno s spodbujanjem priseljavanja tuje delovne sile. Poudarja samostojno, zdravo

in varno življenje vseh generacij, predvsem z doseganjem večje skrbi za socialno zaščito, z zmanjševanjem neenakosti v zdravju in z dostopnostjo dolgotrajne oskrbe. Poudarja tudi vključenost vseh posameznikov v družbo, pri čemer igrajo pomembno vlogo medgeneracijsko sodelovanje, prostovoljstvo in uvajanje sodobne informacijsko-komunikacijske tehnologije. Četrti steber usmeritev Strategije dolgožive družbe je oblikovanje okolja za aktivnost v celotnem življenjskem obdobju, kjer se Strategija osredotoča na prilagoditve v gospodarstvu, na prilagoditve bivalnih razmer ter na prometno ureditev s podporo IKT in drugih tehnoloških rešitev.

Matjaž Gams iz Instituta Jožef Stefan je predstavil prispevek, v katerem je prikazal uporabnost umetne inteligence v demografsko-ekonomskih analizah. Tako je predstavil drugačen pogled na pospešen razvoj znanja in umetne inteligence. V splošnem namreč velja prepričanje, da kompleksnih družbenih pojavov ni mogoče analizirati s formalnimi matematičnimi in računalniškimi metodami. Novejše raziskave kažejo nasprotno. En primer, ki ga navaja Gams, je študija, s katero sta Kosinski in Wang (2017) potrdila veliko boljšo učinkovitost umetne inteligence pri prepoznavanju spolne usmerjenosti osebe na podlagi slike njenega obraza, kakor je značilna za najboljše človeške opazovalce. Sistem umetne inteligence se je namreč s pomočjo ogromne količine slik obrazov (35.000) naučil prepoznavati homoseksualnost oziroma heteroseksualnost osebe na podlagi relacij med posameznimi deli obraza, predvsem nosu, čeljusti in obrvi. Tipično moške lastnosti so imele homoseksualne ženske, tipično ženske lastnosti pa homoseksualni moški. Ker v svetu na tem področju prevladujeta dve nasprotujoči si teoriji, pri čemer je po eni teoriji homoseksualna usmerjenost stvar genetike, po drugi pa stvar vplivov okolja, je

morda umetni inteligenci uspelo dokazati nekaj, o čemer se ljudje prepirajo že desetletja. Gams navaja, da so inteligentni računalniški sistemi že leta 2015 dosegli človeške sposobnosti in da jih od takrat prekašajo.

Na osnovi tega primera lahko predvidevamo, da podobne relacije, ki bi jih lahko prepoznali inteligentni sistemi, obstajajo tudi na področju demografije in ekonomije. Avtor z navajanjem novejših statističnih analiz postavlja pod vprašaj napovedi slovenskih in svetovnih ekonomistov, ki so v preteklosti trdili, da se bo Slovenija zaradi globalizacije hitreje razvijala, saj sedanja dejstva kažejo povsem drugačno sliko. Postavlja tezo, da bi bilo treba analizirati svetovne trende in strategije z metodami umetne inteligence, ki bi razkrile poglobljene slabosti zahodne civilizacije in potrdile ali zavrgle hipotezo, da je za zaostajanje kriva tudi trenutna oblika globalizacije. Obstajajo sicer nekateri pokazatelji tega stanja, vendar formalno ne moremo biti povsem prepričani. Umetna inteligenca je po izkušnjah avtorja in po svetovnih poročilih izredno močno orodje, ki omogoča analize in predikcije na nivoju, ki je bil še pred leti znanstvena fantastika.

Tudi Inštitut Antona Trstenjaka je predstavil tri prispevke: *Hoja in drugo gibanje kot osnovni varovalni dejavnik zdravja v času množičnega staranja; Družinska in druga neformalna oskrba kot nenadomestljiv dejavnik humanega obvladovanja demografske krize ter Krepitev socialne inteligentnosti ob staranju – prispevek za izboljševanje medgeneracijskega sožitja v času staranja prebivalstva*. Ker smo o teh temah v reviji Kakovostna starost že obširno pisali, jih na tem mestu ne bomo povzemali.

Vir: Malačič, J. in Gams, M. (ur.). Zbornik 20. mednarodne multikonference Informacijska družba – IS 2017: Soočanje z demografskimi izzivi. Ljubljana: Institut Jožef Stefan. V: <http://is.ijs.si>.
Ksenija Ramovš in Ajda Svetelšek

9. MEDNARODNA KONFERENCA O DEMENCI

V Termah Čatež je v petek, 20. oktobra, in v soboto, 21. oktobra, potekala 9. mednarodna konferenca o demenci – ASK 2017 – z vodilnim motom *Za demenci prijazno družbo*. Konferenco je ob 20. obletnici delovanja organizirala Spominčica – Alzheimer Slovenija (slovensko združenje za demenco). Rdeča nit konference je bila oblikovati osebam z demenco in njihovim svojcem prijazno družbo z inovativnim zdravljenjem, storitvami in vsebinami. Prispevki na konferenci so bili vsebinsko razdeljeni v štiri večje sklope: demenci prijazna družba, zdravljenje in raziskave, inovativne oblike oskrbe ter strategija in pravice.

Na konferenci je bilo navzočih 280 udeležencev, med njimi 48 predavateljev (znanstvenikov, specialistov in strokovnjakov z različnih področij medicine, farmacije, psihologije in socialnega dela ter tudi s področij elektrotehnike, tekstilne tehnologije in prava). Med aktivnimi udeleženci so bili tudi terapevti, negovalci, prostovoljci, osebe z demenco in svojci oseb z demenco.

Urednik Spominčice je v izjavi za javnost povedal, da sta imela najbolj avtentični pričevanja o bolezni Helga Rorha iz Nemčije, članica evropske delovne skupine oseb z demenco pri Alzheimer Europe, in Slovenec Zvone Bah, oba sta obolela za demenco. Dragoceno je bilo tudi pričevanje dveh sorodnic, ki sta pri svoji skrbi za obolela družinska člana našli načine, kako pomagati sebi in njima ter kako olajšati delo poklicnim negovalkam.

Sodelavci Inštituta Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje smo na konferenci aktivno sodelovali s prispevkom *Razbremenilna pomoč družinskim oskrbovalcem*. Ob tem se veselimo uspehov in dosežkov, ki jih je Spominčica v 20 letih